

Grupptalan – i ett försäkringsperspektiv Replik från Försäkringsförbundet

av Anders Beskow

Anders Beskow
anders.beskow
@forsakringsforbundet.se

Per Henrik Lindblom behandlar i förra numret av Nordisk Försäkrings-tidskrift den förhållandevis nya lagen om grupprättegång. I artikeln återspeglas väl den kritiska inställning som branschen haft – och alltså har – till lagstiftningen.

Artikeln koncentreras på förutsättningarna att använda rätts-skyddsförsäkringar i grupprättegångar. Förhållandena redovisas på ett anmärkningsvärt sätt; det ges intrycket att försäkringsbolagen, när en lag om grupprättegång trots allt införts, genom försäkringsvillkoren försöker hindra grupprättegångar. Som kommer att framgå speglar villkoren för rättsskyddsförsäkringen något som varit känt under hela den tid som en lagstiftning om grupprättegång övervägts.

Allmänt om grupprättegångar

De exempel på grupprättegångar från verkliga livet, som lyfts fram av Per Henrik Lindblom, rubbar inte den i grunden kritiska inställning som försäkringsbranschen har mot denna processform.

Självfallet måste det finnas goda möjligheter att få en sak prövad i domstol. Detta är en förutsättning för en fungerande rättsordning. Det bör dock eftersträvas att tvister handläggs utanför domstolarna. Domstolsprocesser medför nämligen ofta långa handläggningstider och orsakar stora kostnader såväl för parterna själva som för samhället i stort.

För svensk del finns sedan länge en god tradition kring alternativ processlösning. Det är förhållandevis få tvister som förs till dom-

stolarna. Till detta bidrar bl a att det i näringslivet finns olika frivilliga organ, som på ett rationellt och kompetent sätt lämnar förslag på hur tvister ska lösas. Inte minst på försäkringsområdet finns flera goda exempel på detta. Viktig är också Allmänna reklamationsnämnden; ett organ som dock förvånansvärt nog inte tilldelas de resurser som behövs för en tillräckligt bred verksamhet.

När det sedan gäller tvister, som trots allt måste hanteras av våra domstolar, ska vi ha en processform som väl kan försvaras. Enligt branschens mening är det dock svårt att finna tillräckligt starka skäl för ett system med grupptalan. Under lagstiftningsprocessen

Anders Beskow är vice verkst. direktör i Sveriges Försäkringsförbund.

framhölls från flera håll att man inte lade tillräcklig vikt vid andra redan tillämpade processformer, såsom pilotmål och kumulation – processformer som i hög grad svarar mot de behov som sägs ligga bakom lagstiftningen om grupptalan. Visserligen visade lagstiftaren förståelse för en del av argumentationen mot en ny lagstiftning, t ex att den som ska omfattas av en dom i en grupprättegång måste ha förklarat sig villig att delta i processen. Men tyvärr stod man fast vid att en ny lagstiftning skulle drivas igenom.

I praktiken aktualiseras grupptalan mot seriösa och stabila företag. Oseriösa och ekonomiskt svaga företag finns nämligen ofta inte kvar när en rättegång inleds eller när en i och för sig bifallen talan ska verkställas. Och av seriösa företag kan förväntas respekt för meddelade domar även i förhållande till dem som formellt inte omfattas av utslaget. Till denna kategori torde höra de företag som i Per Henrik Lindbloms artikel utpekade som parter i grupprättegångar under senare tid.

Sammanfattningsvis finns det alltså anledning att alltiämt förhålla sig kritisk till den nya lagstiftningen.

Finansiering av grupprättegångar

Per Henrik Lindblom uttrycker sig som att försäkringsbolagen, när man inte lyckats hindra en lagstiftning, bestämt sig för att försöka stoppa grupprättegångar genom tillämpningen av rättsskyddsvillkoren. Den som tar del av Försäkringsförbundets argumentation i remissyttranden och i andra sammanhang alltsedan mitten av 1990-talet, finner att branschen tydligt varnat för svårigheterna att finansiera grupprättegångar.

Branschen erinrade redan 1995 om de begränsningar som statsmakterna då var på väg att göra beträffande rättshjälpen. Samtidigt framhöll branschen att det alls inte var givet att grupprättegångar skulle komma att bekostas genom rättsskydds försäkringar. Tvärtom,

det påpekades att det var svårt att se att villkoren för rättsskydds försäkringarna skulle komma att justeras så att de i allmänhet kunde utnyttjas i grupprättegångar. Vad som också framfördes var att rättsskydds försäkringarna sedan länge var begränsade, på det sättet att de inte kan utnyttjas när tvisteföremålets värde inte överstiger ett halvt basbelopp.

Frågan togs också upp av branschen några år senare, bl a vid en uppvaktning hos justitieministern. Då framhölls vikten av att lagstiftaren i samband med en ny lag om grupptalan tog ställning till förutsättningarna att utnyttja rättshjälp i dessa sammanhang. Så skedde dock inte.

Den framtida utvecklingen på rättsskyddsområdet grundas inte på en branschgemensam uppfattning. Rättsskyddsvillkoren, liksom försäkringsvillkoren i övrigt, avgörs av det enskilda försäkringsbolaget. I vad mån rättsskydd kan utnyttjas vid grupprättegångar beslutas alltså av bolagen själva. Det kan dock generellt sett sägas att vi under senare tid haft en utveckling av rättsskydds försäkringen, som innebär en höjning av taket för maximal ersättning.

Rättsskyddet utgör i dag normalt en del av villa/hemförsäkringarna; premien för försäkringen inkluderar alltså försäkringsbolagens kostnader också för rättsskydd. Internationellt sett är detta ovanligt. I andra länder brukar rättsskydd meddelas separat, något som av naturliga skäl innebär rätt höga försäkringskostnader och därmed höga försäkringspremier. Detta förklarar varför det i andra länder inte är lika vanligt med rättsskydds försäkring som vi är vana vid.

Försäkringsprodukterna bestäms alltså inte branschgemensamt. De växer fram på en marknad i konkurrens, där villkoren anpassas till kundernas önskemål. Dessa i sin tur styrs i hög grad av den premie som försäkringsbolagen tar ut. Premierna påverkas av försäkringsbolagens kostnader. Att dessa kan bli höga vid grupprättegångar är uppenbart. Frå-

gan är om försäkringstagarna i stort inom ramen för sina villa/hemförsäkringar är intresserade av att finansiera sådana rättegångar, särskilt om man kan peka på att det finns andra och så mycket lämpligare sätt att lösa tvister.

Grupprättegångar orsakar ofta höga rättegångskostnader också för svaranden. Det är minst sagt rimligt att det finns vissa garantier för att en svarande, när käromålet inte vinner bifall, får sina kostnader täckta. Detta är anledningen till att branschen, liksom en del andra remissinstanser under lagstiftningsarbetet, tyvärr utan framgång förordat att gruppmedlemmarna ska ha ett ansvar för rättegångskostnaderna. Det är märkligt att svarandens intresse väger så lätt också för Per Henrik Lindblom.

Det är svårt att acceptera att gruppmedlemmars intresse att kunna föra en grupptalan ska vara så mycket viktigare än svarandens intresse. I vart fall för försäkringsbranschen ligger det närmare till att ett flertal gruppmedlemmar på kärandesidan, som förlorar ett mål, delar ansvaret för rättegångskostnaderna än att en svarande, som i och för sig vunnit processen, måste bära sina egna kostnader därför att det inte finns gruppmedlemmar som enligt lag är skyldiga att svara för dessa.